

Milli Kültür Araştırmaları Dergisi (MİKAD) / Cilt 10 - Özel Sayı

Sorumlu Yazar: Arş. Gör. Hacer Özkul, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı, hozkul@ohu.edu.tr

ORCID ID: 0000-0002-7897-6834

Atıf: Özkul, H. (2026). Yunus Emre Divanı'nda İbret Unsuru Bağlamında "Mezar İmgesi", Milli Kültür Araştırmaları Dergisi, 10(Özel Sayı), s. 62-73.

Gönderim ve Kabul Tarihi: 20 Kasım 2025 / 12 Ocak 2026

Araştırma Makalesi

ISSN: 2587-1331

DOI: 10.55774/mikad.1826512

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/mikad>

YUNUS EMRE DİVANI'NDA İBRET UNSURU BAĞLAMINDA "MEZAR İMGESİ"

Öz

İbret, insanın dünya hayatının geçiciliğini idrak ederek kendine dönmesi, nefsini sorgulaması ve hakîki olana yönelmesi açısından tasavvufî anlayışın merkezinde yer alır. İbret vasıtasıyla kalp uyanıklığı sağlayan birey içsel dönüşümle kendi varlığıyla yüzleşmeyi ve maddî âlemlerle olan bağlılığını sorgulamayı öğrenerek bir farkındalık kazanır. Bu bağlamda Yunus Emre'nin şiirlerine bakıldığında ibretin en çarpıcı tecellîgâhı olarak mezar görülür. Yunus Emre ibret kavramını yalnızca soyut bir öğüt olarak değil, mezar gibi somut bir imgeyle destekleyerek bireyi hakikate yönlendirme amacı güder. Fakat Yunus Emre'de somut dediğimiz mezar yalnızca ölümün fiziksel mekânı değildir; ibret alma, nefsi sorgulama ve manevî uyanışı başlatma gibi sembolik bir işlevi vardır. Öyle ki fânîliği hatırlatmasıyla uyarıcı, nefsi sorgulamasıyla dönüştürücü ve terbiye edici olmasıyla eğiticiidir. Bu hususta Yunus Emre'nin şiirleri incelendiğinde 'sin', 'sinle', 'kabir', 'gür' ve 'makber' gibi kelimelerle şekillenen mezar imgesinin ibret verici bir unsur olarak muhataba sunulduğu görülür.

Bu çalışmada Yunus Emre Divanı'ndaki mezar imgesi ibret unsuru bağlamında ele alınmış; bu bağlamda şiirler üzerinden mezar imgesinin anlam derinliği ve tasavvufî işlevi incelenmiştir. Çalışmada öncelikle mezar kavramı genel ve kültürel çerçevede ele alınmış; ardından bu temanın tasavvufî anlamda ibret kavramıyla ilişkisi değerlendirilmiştir. Böylece mezar temasının Yunus Emre Divanı'nda tasavvufî eğitim aracı olarak nasıl kullanıldığı ortaya konmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yunus Emre, Divan, tasavvuf, ibret, mezar

THE IMAGE OF THE GRAVE IN THE CONTEXT OF THE WARNING ELEMENT IN THE DIVAN OF YUNUS EMRE

Abstract

Warning is at the center of the Sufi understanding in terms of turning to oneself, questioning one's self and turning to the real by realizing the transience of human life in this world. The individual who gains heart alertness through contemplation gains awareness by learning to face his own existence through internal transformation and to question his attachment to the material world. In this context, when we look at Yunus Emre's poems, the grave is seen as the most striking manifestation of admonition. Yunus Emre uses the concept of admonition not only as an abstract advice, but also by supporting it with a concrete image such as a grave, with the aim of guiding the individual to the reality. However, in Yunus Emre, the grave, which we call concrete, is not only the physical place of death; it has a symbolic function such as taking a lesson, questioning the self and starting a spiritual awakening. In fact, it is a warning by reminding of mortality, it is transformative by making one question the self, and it is educational by being a discipline. When Yunus Emre's poems are examined in this regard, it is seen that the grave image, shaped by words such as 'sin', 'sinle', 'kabir', 'gür' and 'makber', is presented to the addressee as a cautionary element.

In this study, the tomb image in the Yunus Emre Divan was considered in the context of the element of warning; in this context, the depth of meaning and sufi function of the tomb image were examined through poems. In the study, first of all, the concept of the tomb was considered in a general and cultural framework; then the relationship of this theme with the concept of an example in the sufi sense was evaluated. Thus, it has been revealed how the theme of the tomb is used as a means of sufi education in the Yunus Emre Divan.

Key words: Yunus Emre, Divan, sufism, warning, grave

GİRİŞ

Sözlükte mezâr, ziyaret yeri; kabir, ölünün gömüldüğü yer (Develloğlu, 1982: 764) anlamlarına gelmektedir. Arapçada “ölünün gömüldüğü yer” mânasındaki kabir (kabr) ve medfen karşılığıdır (Bozkurt, 2004:519). Yine mezarın eş anlamlısı olarak Arapçada makber/makbere (kabirlerin bulunduğu yer), cebbân/cebbâne (sahra), Farsçada mezârât, kabristân, gûristân kullanılır (Bozkurt: 519). Eski Türkçede ise kabire sın (Anadolu lehçesinde sin) ve mezarlığa sınlağ (Anadolu lehçesinde sinle) denildiği bilinmektedir (Clouston, 1972: 832). Bu tanımların ötesinde mezar, insan varlığının kaçınılmaz ve evrensel bir gerçeği olarak, sadece belirli bir toplumun değil, tüm insanlık tarihinin ortak bir unsuru olmuştur. Tarih boyunca farklı kültürler, mezarı hem fiziksel bir mekân hem de anlam yüklü bir sembol olarak ele almış; ölüm, fânîlik, sonsuzluk ve öteki dünya gibi kavramları ifade etmek üzere çeşitli ritüeller, inançlar ve estetik biçimler geliştirmişlerdir. Nitekim Antik Mısır'da mezarlar, ölümlerin öteki dünyadaki yolculuğunu desteklemek için zengin donanımla hazırlanırken; Anadolu'daki kadim kültürlerde ise mezar taşları ve mezar anıtları hem kimlik hem de hatırlama işlevi için hazırlanmıştır. Yine Antik Yunan'da mezar yapıları ve mezar yazıtları, ölen kişinin erdemlerini ve sosyal statüsünü yüceltirken; Çin kültüründe atalara ait mezarların korunması, yaşayanların ruhsal huzuru ve aile bağlarının devamı açısından kutsal bir sorumluluk olarak kabul edilmiştir. Benzer şekilde Ortaçağ Avrupa'sında mezarlıklar kiliseye yakın konumlandırılarak ölümün dünyevî yaşamla iç içe olduğu fikri vurgulanmıştır. İslam öncesi Türk toplumlarında görülen kurgan geleneğinde ise ölümden sonraki yaşam inancından dolayı ölümler silahları ve eşyalarıyla gömülmüştür. Tüm bu kültürlerde ortak olan tek şey ise ölümlerin anılması ve saygı gösterilmesi için düzenlenmiş ve korunmuş alanların bir başka ifadeyle mezarın bulunmasıdır. Bu yönüyle mezar, farklı coğrafyalarda ve inanç sistemlerinde biçimsel farklılıklar gösterse de insanın ölüm gerçeğiyle yüzleştiği ve bu gerçekle birlikte yaşamı anlamlandırdığı ortak bir sembole dönüşmüştür.

Her kültürde mezar, sadece fiziksel bir defin yeri olmanın ötesinde, yaşam ve ölüm arasındaki geçişin simgesi, insanın fânîliğinin ve dünya hayatının geçiciliğinin somut bir hatırlatıcısıdır. Bu nedenle mezar teması, farklı kültürlerin edebiyatında, sanatında ve inanç sistemlerinde derin bir anlam katmanına sahiptir. Öyle ki doğu kültürlerinde ruhun sonsuzlukla

buluştuğu bir geçiş noktası olarak görülürken, Batı kültürlerinde de anma törenleri ve toplumsal hafızanın önemli bir parçası olarak görülmüştür. Türk-İslam kültüründe ise mezar, özellikle tasavvufî anlayışla birlikte, insanın maddî varlığının son buluşu olarak değil, ruhun ahiret yolculuğunda bir durak ve ibret kaynağı olarak değerlendirilmiştir. Bu sebeple, mezarlar Müslümanlar için bir tefekkür ve ibret mekânı olarak kabul edilir; burada insan hayatının fânîliği, geçiciliği ve ölümün kaçınılmazlığı hatırlatılır. Öbür dünyanın buradan görünen ucu; dünyanın geçiciliğinin ibretli ispatı; ölümün sürekli var olduğunun ikazı olarak anlam kazanması elbette Kur'an'dan ve Kur'an kaynaklı metinlerden süzülüp iman hâlini almasından kaynaklanır (Narlı, 2025: 97). Bu bağlamda mezar, dünya ile ahiret arasındaki sınırı temsil ederken, inananları ölüm sonrası diriliş ve hesap gününe hazırlayan bir uyarıcı işlevi görür. Bu nedenle mezar hem bireysel hem de toplumsal düzeyde iman bilincini pekiştiren, insanın varoluşunu sorgulatan ve ahlakî sorumluluklarını hatırlatan bir kavramdır. Bu bağlamda, edebiyatta ve özellikle tasavvufî şiirde mezar, insanın dünya ile bağlarını sorgulamasına nefsiyle hesaplaşmasına ve hakikate yönelmesine vesile olan derin bir imge olarak karşımıza çıkar.

Mezarın bu derin anlamları, tasavvufî literatürde ibret kavramıyla yakından ilişkilidir. Sözlükte “geçmek”, “aşmak” manasındaki abr kökünden gelen ibret kelimesi genellikle “görünenden görünmeyene geçmek, nesnelere ve olayların dış yüzüne bakıp onlardaki hikmeti kavramaya çalışmak, olaylardan ders alıp doğru sonuçlar çıkarmak ve buna göre davranmak” anlamlarında kullanılır (Uludağ, 2000: 367). Bu sebeple tasavvufta ibret, insanın dünya ve varoluş hakkındaki hakikati kavrayıp, nefsin yanılsamalarından sıyrılarak hakikate yönelmesi anlamına gelir. Bu yönüyle düşünüldüğünde mezar, fânîliğin ve geçiciliğin somut simgesi olarak ibret alınacak bir aynadır. Birey burada kendi varlığının geçiciliğini görür, nefisle mücadelede farkındalık kazanır. Bu süreç aynı zamanda ruhun arınma ve olgunlaşma sürecinin de başlangıcıdır. Bu yüzden mezar imgesi, edebiyatta özellikle tasavvufî şiirde insanın iç dünyasında derin bir muhasebe ve dönüşüm vesilesi olarak sıkça kullanılmıştır. Bu bağlamda, Yunus Emre Divanı'nda mezar teması, bireyin fânî dünya karşısında ibret almasını, geçiciliği kavramasını ve ahiret bilincine yönelmesini teşvik eden güçlü bir tasavvufî motif olarak karşımıza çıkmaktadır.

1. Yunus Emre Divanı'nda Mezar İmgesinin Anlam Katmanları

Mezar temasının Yunus Emre Divanı'nda nasıl işlendiğini değerlendirmeden önce, Yunus Emre'nin düşünce dünyasına ve eserinin niteliğine kısaca değinmek yerinde olacaktır. 13. yüzyılda yaşamış olan Yunus Emre, Anadolu'da Türk tasavvuf edebiyatının en önemli temsilcilerinden biri olup sade Türkçesi, derin tasavvufî tefekkürü ve yoğun lirizmiyle Türk edebiyatında çığır açmış sûfi şairlerden biridir. Onun şiirleri, bireyin dünya hayatını sorgulamasına, hakikate yönelmesine ve Allah'a vuslat arzusuna ulaşmasına rehberlik eden birer tasavvufî öğreti metni niteliği taşır. Bu bağlamda Yunus Emre'nin Divanı da dil, düşünce ve inanç dünyasını yansıtan bir külliyyat olarak değerlendirildiğinde, Divan'daki her kavramın tasavvufî bir arka plana yaslandığı görülür. Bu kavramlardan biri olan “mezar” da sadece ölümün fiziksel mekânını ifade etmez; aynı zamanda fânîlik, tefekkür, nefis muhasebesi ve ibret gibi çok katmanlı anlamları çağrıştıran bir imge olarak öne çıkar.

Yunus Emre Divanı'nda mezar kavramı, farklı kelimelerle ve anlam katmanlarıyla çok yönlü biçimde ele alınmıştır. Divan'da yirmi yedisi ‘sin’, on dördü ‘sinle’, üçü ‘kabir’, ikisi ‘makber’ ve biri ‘gûr’ olmak üzere toplamda kırk yedi adet mezar anlamına gelen kelime yer almaktadır. Bu terim çeşitliliği, Yunus Emre'nin hem halkın anlayabileceği sade dille hem de tasavvufun derin terminolojisiyle mezar temasını işlediğini göstermektedir. Aynı zamanda her bir kelime, mezarın yalnızca fiziki bir gömü yeri değil, aynı zamanda insanın dünya ile bağını sorgulamasına, nefsini hesaba çekmesine ve uhrevî hakikate yönelmesine aracılık eden simgesel bir öge olduğunu ortaya koyar. Bu bağlamda Yunus Emre, mezar anlamına gelen her

bir kelimeyi bir ibret vesilesi olarak işler. Nitekim şiirde kullanılan mezar kelimelerinin tamamı bireyin kendini tanıması, nefsini sorgulaması ve ebedî hakikate yönelmesi için güçlü bir ibret aracına dönüşür.

1.1. Mezarın Farkındalık ve İbret Yönü

Tasavvuf düşüncesinde ölüm ve mezar, sadece bir sonu değil; aynı zamanda bir başlangıcı, hakikate açılan kapıyı temsil eder. Bu bağlamda mezar, insanın dünya hayatındaki gaflet hâlini sarsan ve onu hakikate yönelten bir uyarıcı -ibret verici- unsur olarak ele alınır. Yunus Emre'nin şiirlerinde de mezar imgesi, bireyin fânîlikle yüzleşmesini sağlayan bir farkındalık aracına dönüşür. Şair, mezarı hatırlatarak insanı kendi varoluşunu sorgulamaya, hayatının anlamını düşünmeye ve bu dünyadaki yolculuğun geçiciliğini idrak etmeye davet eder. Bu yönüyle mezar, bireyin kendisiyle yüzleşmesini sağlayan bir uyarı sesi; dünyevî oyalayıcılardan sıyrılıp ilâhî hakikate yönelmesi için bir çağrı niteliğindedir. Bu bağlamda, aşağıda incelenen beyitleri, mezarın bireyde uyandırdığı tasavvufî farkındalık ve dönüşüm boyutları çerçevesinde değerlendirmek mümkündür:

*Ağaç ata bindireler **sinden** yana göndereler*

Yir altına indireler kimse ayruk görmez ola (s.8, G.6, 6)

Beyitte tabut ve defin süreci 'ağaç ata binmek' ve 'yer altına inmek' imgeleriyle sembolik bir biçimde anlatılır. Beyit, doğanın ve toplumun kaçınılmaz döngüsüne, bir başka deyişle yaşamın sonunda herkesin aynı yere, toprağa dönmesine dikkat çekerek bireyi fânî olduğunun farkına varmaya davet eder. Bu yönüyle mezar ölüm bilincini uyandıran bir farkındalık aracı olarak kullanılmıştır.

*Yünus **kabre** vardukda Münker-Nekir geldükde*

Bana su'âl sordukda dilüm döne mi yâ Rab (s.14, G.15, 5)

Yunus Emre burada kabirde Münker ve Nekir'in sorularıyla karşılaşmayı yâni ölüm sonrası hesap vermeyi anlatır. Bu, insanın dünyadayken yaptığı amelleri ve iç dünyasını sorgulamasına, ölümün kaçınılmaz gerçeğiyle yüzleşerek ibret almasına işaret eder.

*Va'de yitüp ölicegez ol **sinleye** varıcagaz*

Zebâniler gelicegez sen 'inâyet eyle Çalap (s.15, G. 16, 3)

Beyit, ölüm vaktinin mutlaka geleceğini ve herkesin mezara gireceğini bildirerek, evrensel fânîlik gerçeğini hatırlatır. "Va'de yitüp ölicegez" ifadesiyle kaçınılmaz son vurgulanırken, "Zebâniler gelicegez" sözüyle kabir sorgusuna dikkat çekilir.

Hak'dan yıgar ol seni nen varısa vir gider

*Ne beslersin bu teni **sinde** kurd kuş yir gider (s.29, G.35, 1)*

Bu beyitte Yunus Emre, insanın fizikî bedeninin geçiciliğine dair derin bir farkındalık uyandırır. "Hak'dan yıgar ol" ifadesiyle insanın aslî kaynağı olan Allah'a dönmek üzere yaratıldığı hatırlatılır. "Ne beslersin bu teni" mısrası ise bedenün dünya nimetleriyle dolup taşsa da sonunda toprak, kurt ve kuşlar tarafından tüketilmesi gerçeğini vurgular. Bu çerçevede, beyit kişiyi geçici olanla kalıcı olanı ayırt etmeye ve ardından dünya hayatının fânî olduğu gerçeğini okuyucuda uyandırmaya çalışır. Böylece birey, kendi varlığını sadece maddesel olarak değil, aynı zamanda ruhsal olarak da sorgular. Bu nedenle beyit, mezar imgesinin farkındalık uyandırıcı yönüne güçlü bir örnek teşkil eder. Okuyucuda hem ölüm gerçeğinin hem de hakikate yönelmenin bilinci oluşturulur.

Sabâhın **sin**lere vardum gördüm cümle ölmüş yatur

Her biri bî-çâre olup ‘ömürün yavı kılmış yatur (s.61, G.74, 1)

Mezar ziyaretiyle doğrudan farkındalık oluşturma çabası görülmüştür. Burada mezarın tasviri tamamen yaşamın geçiciliğine dair açık bir ibret göstergesidir.

Gice gündüz oglancuklar söyleriken bülbül gibi

*Ayrılmışlar anaları **sin**lerini bekler yatur (s.66, G.82, 6)*

Beyit, mezarda yatan çocukları ve onları bekleyen analarını anlatarak ölümün acı gerçekliği, ayrılık ve fânîlik temalarını işler. Hayatta kalanlar için derin bir ibret vesilesidir; dünyada kalıcılık yoktur. Anelik gibi derin bir bağ bile ölümle son bulur; birey dünyaya değil ahirete yönelmelidir. Burada da yaşamın geçiciliği, evlâtların ölümleri üzerinden gösterilir.

*Çürümüş toprak içre ten **sin** içinde yatur pinhân*

Boşanmış tamar akmış kan batmış kefenleri gördüm (s.171, G. 207, 2)

Bu beyit, bedenın fânîliğine dair derin bir farkındalık uyandırır. "Çürümüş toprak içre ten sin içinde yatur pinhân" ifadesiyle bedenın toprakla birleşip yok olduğunu, "Boşanmış tamar akmış kan batmış kefenleri gördüm" mısrasıyla ise bedenın artık yaşam enerjisinden, kanından ve canlılığından yoksun kaldığını betimler. Bu durumda, bireyde hayatın geçiciliği ve ölüm gerçeği üzerine derin bir farkındalık yaratır. Ölümün kaçınılmazlığı karşısında insan, dünya hayatına fazla bağlanmaması, nefsinı terbiye etmesi ve asıl varış noktası olan ahirete hazırlık yapması gerektiğini anlamaya yönelir.

*Unluk sinündür senün sakın **gûr** ‘azâbından*

Mustafâ böyle didi inanursan Kur’ân’a (s.255, G. 313, 11)

Mezar (gûr) azabından korunma konusunda bir uyarı vardır. Beyitte, “Unluk sinündür senün” ifadesiyle, insanın dünya hayatının fânîliğine ve mezarın kaçınılmaz gerçeğine dikkat çekilirken, “Mustafâ böyle didi inanursan Kur’ân’a” kısmında ise Hz. Muhammed’in (Mustafâ) ve Kur’an’ın bu gerçeklere dair uyarıları hatırlatılır. Beyit, insana hem ölümün gerçekliği hem de ahiretin sorumluluklarıyla ilgili farkındalık yaratan bir uyarı niteliğindedir.

*Sana ‘ibret gerekise gel göresin bu **sin**leri*

Ger taşısın eriyessin bakup göricek bunları (s. 300, G.368, 1)

Mezarların doğrudan ibret vesilesi olduğu vurgulanır. Görenin, duygusal ve zihinsel olarak etkilenmesi amaçlanır. Yunus Emre, muhataba doğrudan hitap ederek mezarlıkları görmeye, gözlem yapmaya ve bu manzaradan ders çıkarmaya çağırır. “Ger taşısın eriyessin” mısrası taş gibi katı kalpli olanın bile bu manzaralar karşısında yumuşayıp etkileneceğini ifade eder.

Sanma kalasın bunda gensüz varasın anda

*Anca yatasın **sinde** görünce kıyâmeti (s.315, G. 385, 2)*

Bu beyit, insanın ölümle yüzleştğinde gerçekliğin farkına varmasını ve ölümün kaçınılmaz olduğunu anlamasını vurgular. Gerçek kıyamet ve hesap anının ancak mezarda, ölümden sonra görüleceği ifade edilir. Beyit, insanların dünyaya aşırı bağlanmalarını hususuna ve ahiret bilinciyle hareket etmeleri gerektiğine işaret eder. Ölüm ve sonrasına dair bilinç oluşturur; bireyi fânî dünyadan koparıp hakikî olana yönelmeye çağırır.

1. 2. Mezarın Fânîlik ve İbret Yönü

Yunus Emre’nin mezar imgesinin bir diğer yönü de fânîliği vurgulayarak insana derin bir ibret duygusu vermesidir. Ölümün kaçınılmazlığını hatırlatan bu imge, dünyadaki geçici

hayatın farkına varmayı ve nefsin boş heveslerinden sıyrılarak hakikate yönelmeyi teşvik eder. Bu bağlamda mezar, sadece bir son değil; bireyin kendini sorgulaması ve manevî olgunlaşma yolunda bir dönüm noktasıdır.

Âhir bir gün ölürsin ölüm vardır bilürsin

*Kamulardan ayrılup varup **sinde** yatdun tut (s.17, G. 18, 10)*

Beyitte her insanın sonunda öleceğini ve bunun bilinen, inkâr edilemeyen bir gerçek olduğunu vurgular. “Kamulardan ayrılmak” ifadesi, insanın sevdiklerinden, toplumdaki, dünyadan kopuşunu; “sinde yatmak” ise mezara girişini, yani bu dünyayla olan bağının kesilmesini temsil eder. Burada mezar, fâniliğin son durağıdır.

*Gele bana kavum kardaş ola **sine** degin yoldaş*

Kim olusar bana hâldaş ben sinümde kalışıcak (s.100, G.127, 4)

Beyitte, kişi mezara girdikten sonra ne yakınları ne de dostları onunla birlikte olamayacaktır. Bu, dünya nimetleri ve ilişkilerinin geçiciliğini, mezarda ise yalnızca kişinin amellerinin kalacağını vurgular. Bu yönüyle mezar, fânîlik ve yalnızlık üzerine derin bir tefekkür zemini sunar.

Mâlunî özge kişi yir sen var anda hisâbın vir

***Sinün** hemân bir adım yir gel gör âhir nedür bu fâl (s.122, G. 153, 3)*

Malın başkasına kalması, insanın dünyevî bağılıklarının geçiciliğini ve gerçek sorumluluğun sadece kendisine ait olduğunu vurgular. Bu durum, bireyin yalnız başına hesap vermeye gideceği gerçeğiyle yüzleşmesini sağlar ve fânîlik bilincini derinleştirir. Böylece, maddî dünyaya olan bağılıkların geçici olduğu, asıl önemli olanın ahiret bilinci olduğu ibretle hatırlatılır.

*Yıkılmış **sinleri** tolmuş hep evleri harâb olmuş*

Kamu endişeden kalmış ne düşvâr hâlleri gördüm (s. 171, G. 207,3)

Bu beyit, fâniliğin somut bir göstergesi olarak mezar ve beden geçiciliğini vurgular. “Yıkılmış sinleri tolmuş, hep evleri harâb olmuş” ifadesi, beden çürümesi ve mezarın, bir başka deyişle insanın dünyevî varlığının yıkılıp harabe hâline gelmesini anlatır. “Kamu endişeden kalmış ne düşvâr hâlleri gördüm” mısrası ise, bu fâniliğin getirdiği zorlukları, insanın yaşamın geçiciliği karşısındaki endişe ve sıkıntılarını ifade eder. Böylece beyit, mezar imgesiyle insanın fânî oluşuna ve bu fânî olmanın kaçınılmaz sonucuna ibretle bakması gerektiğine dikkat çeker.

Beş karış bez durur tonum ilan-çıyan yiye tenüm

*Yıl geçe obrıla **sinüm** unıdılup kalam birgün (s.196, G.241, 4)*

Bu beyit, fânîlik ve unutulmuşluk duygusunu güçlü biçimde yansıtır. Yunus Emre burada, ölümden sonra beden beş karış kefen bezine sarılıp toprağa bırakılacağını ve hayvanlar tarafından yenerek ortadan yok olacağına; zamanla da mezarının (sinüm) unutulacağını, kimsenin hatırlamayacağını dile getirir. “Beş karış bez” ifadesiyle dünyada sahip olunan her şeyin, ölüm anında bir kefen indirgenmesi, dünyevî hayatın boşluğunu ve geçiciliğini gözler önüne serer. “Yıl geçe obrıla sinüm unıdılup kalam birgün” mısrası ise, insanın zamanla toplum ve sevdikleri tarafından bile unutulabileceğini, geride kalan hiçbir şeyin kalıcılığı olmadığını hatırlatır. Yunus, okuyucuyu hem nefsanî tutkuların geçiciliğini düşünmeye hem de ölümlü gelen sessizliğe ve yalnızlığa hazırlıklı olmaya çağırır. Bu da mezarın ibret vesilesi olarak işlevini güçlendirir.

Niçe bu derdile yanam

Ecel ire birgün ölem

*Meger ki **sinümde bulam***

Şöyle garîb bencileyin (s.224, 5)

Dörtlükte ölümün kesinliği ve kaçınılmazlığı vurgulanır. “Ecel ire birgün ölem” ifadesi, herkesin bir gün öleceğine dair güçlü bir hatırlatmadır. “Sinümde bulam” kısmı ise mezarda bulunmayı, kısaca ölümü ve fânîliği ima eder. Bu beyit, bireyi ölüm gerçeğiyle yüzleşmeye ve hayatın geçiciliğini anlamaya davet eden bir farkındalık çağrısıdır. Aynı zamanda “garîb bencileyin” sözleriyle, mezarda yalnızlık ve sahipsizlik duygusu ön plana çıkarılır.

*Mâl u mülkden ayrılıp **sine** varasın turup*

Münker ü Nekir gelüp su'âl idiser katı (s.315, G.385, 3)

Dünya nimetlerinin terk edileceği ve kişinin sonunda mezara konularak sorguya çekileceği vurgulanır. Yunus Emre burada, insanın geçici dünya malına aldanmaması gerektiğini; asıl hakikatin mezardan sonra başlayacak olan hesap günüyle ortaya çıkacağını ifade eder. *Seni **sinünde** koyalar menzil mübârek diyeler*

Üstüne tîz tîz örteler bu dünyâ hâk ü sengini (s.284, G. 350, 5)

İnsanın mezara konulmasıyla birlikte dünyayla olan tüm bağının koparıldığı ifade edilir. “Menzil mübarek” ifadesi, halk arasında ölümün bir yolculuk, mezarın ise bu yolculuğun ilk durağı olarak görülmesinin bir yansımasıdır. Üzerine hızla örtülen toprak ve taş, ölümün kesinliğini ve geri dönüşsüzlüğünü simgeler. Bu beyit, özellikle fânîlik temasına dâhil edilebilir. Çünkü insanın gelip geçici olduğu ve dünyada sahip olduklarının mezarla birlikte anlamını yitirdiği beyitte vurgulanır.

Berk yapışdun şol dünyâyâ koyup gitmeyesin bigi

*Karanu yalınız **sinde** varup yatmayasın bigi (s. 338, G.414, 1)*

Beyitte, dünyaya aşırı bağlılık eleştirilir. Kişinin dünyaya sımsıkı sarılması, ölüm gerçeğini unutmamasına neden olur. Ancak sonunda herkes yalnız başına karanlık mezara girecektir. Yunus Emre, bu ifadeyle okuyucuyu fânîliği idrak etmeye ve dünya nimetlerine aldanmamaya çağırır. Mezar burada, kaçınılmaz son ve hakikatle yüzleşme alanı olarak yer alır.

1. 3. Mezarın İbret Yoluyla Nefsi Terbiyesi ve Bireyin Ruhsal Dönüşümü

Tasavvufi düşüncede nefis, insanın hakikate ulaşmasının önündeki en büyük perdelerden biri olarak görülür. Bu nedenle nefsi terbiye etmek ve onu ilahî hakikate yönlendirmek, sûfi eğitim sürecinin temel hedeflerindedir. Yunus Emre'nin şiirlerinde de mezar, yalnızca ölümün mekânı değil; aynı zamanda nefisle yüzleşmenin ve dünya hayatının geçiciliğini idrak etmenin sembolü olarak yer alır. Mezar imgesi, bireyi içsel bir hesaplaşmaya davet ederken; fânîlik, yalnızlık, sorgulanma ve azap gibi temalar aracılığıyla nefsi ürpertir, onu dünyevî arzularından sıyrarak ilahî olana yöneltir. Bu bağlamda mezar, ibret aracılığıyla bireyi ruhsal bir dönüşüm sürecine sokar; Yunus'un ifadesiyle insan, “ölmeden önce ölme” şuuruna erişerek arınma ve hakikate ulaşma yolunda mesafe kat eder.

*İy Yûnus sen ölice **sinün** nûrla tolıcak*

Îmân yoldaş olıcak âhirete şîr gider (s. 30, G. 35, 7)

Şair, kendi ölümü üzerine konuşarak, mezara girişin ardından beden değil, ruhun önem kazandığını vurgular. Mezarda çürüyüp yok olacak tenin değil; imanla donanmış bir ruhun âhirete güçlü ve aydınlık bir şekilde gideceği düşünülür. Buradaki “şîr” (arслан) metaforu,

imanın insana kazandırdığı ruhsal kudreti temsil eder. Yunus Emre burada, ölümü bir korku unsuru olarak değil, imanla aydınlanmış bir ruhun dönüşüm yolculuğu olarak sunar. Mezar, bu dönüşümün eşiği; iman ise bu yolculuğun yoldaşdır.

Yûnus'un sözi yirince

İniler cânın virince

Tâ ölüp sine girince

Dostun cemâlin arzûlar (s.79, 98, 6)

Bu dörtlükte Yunus Emre, bireyin ölümü ve kabre girişiyle birlikte başlayan içsel bir uyanış ve hakikate yönelişi tasvir eder. “*Sözi virince*” ifadesiyle Yunus’un sözünün yerine ulaşması, bir başka ifadeyle gerçeğin kavranması anlatılırken; “*iniler cânın virince*” ifadesi, ruhun bedeni terk ederken yaşadığı sarsıcı fark edişi simgeler. Ancak asıl dönüşüm, “*Tâ ölüp sine girince*” mısrasında başlar. Çünkü birey kabre en sarsıcı hakikatle yüzleştiği mekâna girdiğinde, artık sadece “*Dostun cemâlini*”, Allah’ın cemâlini arzular.

Ahşam durur üç farîza tagca günâhun arıda

Eyü ‘amellerin sind e şem ü çerâg olsa gerek (s.109, G.136)

Beyitte, kişinin işlediği günahların ve terk ettiği ibadetlerin mezarda karşısına çıkacağı; buna karşılık iyi amellerin kabirde nur ve ışık gibi bir koruyucu olacağı belirtilir. Bu yönüyle, mezar bir hesap ve dönüşüm mekânı olarak sunulurken; kişi de dünyadayken davranışlarını gözden geçirmeye, ibadetlerini yerine getirmeye davet edilir. Bu, ibret alma ve nefsin terbiyesi ile doğrudan ilişkilidir.

Dün-gün yürür hayrân olur ‘ışk odına yanar erür

Döşegi toprak u kabir yasduğı taşdur ‘âşıkun (s.116, G. 146, 2)

Şair burada, âşığın dünya hayatında sürekli bir hayranlık ve yanış hâlinde olduğunu, mecazî aşk yolculuğunu sürdürdüğünü belirtir. Ancak bu yanış, sadece dünya ile sınırlı değildir. Beyitte geçen “*Döşegi toprak u kabir yasduğı taşdur ‘âşıkun*” mısrası, âşığın son istirahatgâhının da kabir olduğunu ifade ederek, tasavvufî anlamda aşkın ölümle bile sona ermeyeceğini vurgular.

Ölicegez şükr ideler sinden yana iledeler

Allah adın zikr ideler çok şüküre düşdi gönül (s.122, G. 152, 13)

Beyitte Yunus Emre, ölümün kesinliği karşısında bireyin şükür ve zikir hâliyle Rabbine yönelmesi gerektiğini vurgular. “*Ölicegez*” ifadesiyle ölümün kaçınılmazlığı hatırlatılırken, “*sinden yana iledeler*” mısrası ölümün ardından insanın artık dünyevî etkilerden soyutlanıp manevî sorumluluğa yönelmesi gerektiğine işaret eder. Bu farkındalık hali, bireyin gönlünde şükrün ve Allah zikrinin hâkim olmasına yol açar.

Eger varısa ‘amelün gin olısar sinün senün

Eger yogısa ‘amelün oddan şarâb içdi gönül (s. 122, G.152, 15)

Bu beyit, mezarın nefis terbiyesi ve bireyin ruhsal dönüşümü bağlamında önemli bir yer tutar. “*Eğer varsa amel (yani iyi ameller), sinün (mezar) senin olur*” derken, insanın dünyada yaptığı iyi amellerin ahirette karşısına geleceği ve bireyin faydasına olacağı vurgulanır. Diğer yandan, “*Eğer yoksa amel, oddan şarab içti gönül*” ifadesiyle, kötü amellerin insanı cehenneme, yani ateşe sürükleyeceği tasvir edilir.

Azrâil gelmez cânuma sorucı gelmez sinüme

Bular benden ne sorısar anı sorduran ben oldum (s.140, G. 176, 3)

Beyitte Yunus Emre, ölüm ve hesap gününden korkmak yerine, tüm bu sorgunun sebebinin kişinin kendi amelleri olduğunu vurgular. “Anı sorduran ben oldum” mısrasıyla, kişinin günahları ve davranışları sonucu sorguya çekileceği ima edilir. Bu yönüyle beyit, nefsin sorumluluğu, kendi kendini hesaba çekme ve bireyin dönüşümü gibi tasavvufî temalara temas eder. Mezar, burada yalnızca bir yer değil, insanın kendi nefsinin sonuçlarıyla karşılaştığı manevî bir sorgulama mekânıdır.

*İnanmayan gel **sinüme** dost adını eyit kıgır*

Kefen tonın pâre kılup topragumdan turu gelem (s.145, G. 82, 8)

Yunus Emre, burada inanmayanları mezara yönlendirerek orada dostun (Allah’ın) adını anmalarını ister. Bu ölüm gerçeğiyle yüzleşmenin kişiyi hakikate ve imana yönelteceği inancını yansıtır. İkinci mısradan ise kefenin parçalanması ve topraktan dirilme vurgulanır; bu kıyamet ve yeniden diriliş inancına işarettir.

Uşda beni götürdiler

***Makbereme** getürdiler*

Halka olup oturdılar

Allâh sana sundum elüm (s.148, 10)

Yunus Emre, ölüm sonrası mezara götürülme sürecini ve ardından ruhun ilahî huzura sunulmasını tasvir eder. “Makbereme getürdiler, Halka olup oturdılar” mısraları, mezarın etrafında toplanan insanların, fânîliği ve insanın geçici doğasını hatırlatan toplumsal bir farkındalık yarattığını gösterir. “Allâh sana sundum elüm” ifadesi ise, bireyin bu farkındalık karşısında Allah’a olan teslimiyetini ve ibadetini simgeler. Yunus Emre’nin bu beyti, mezarın sadece fiziksel bir son durak olmadığını; aynı zamanda ruhun dünya ile olan bağını kopardığı, Allah’a teslimiyetin ve ibadetin derinleştiği kutsal bir mekân olduğunu ifade eder.

*Teferrüc eyleyü vardum sabâhın **sin**leri gördüm*

Karışmış kara topraga şu nâzük tenleri gördüm (s.171, G.207, 1)

Yunus, beyitte mezar ziyaretinden edindiği ibret verici gözlemi aktarır. Sabah vaktinde mezarları ziyaret ettiğini ve temaşa sırasında canlı ve narin olan bedenlerin toprağa karıştığını gördüğünü söyler. Bu anlamda beyitte insanın fânîliğini ve bedeninin çürümesini vurgulanır.

Sözdür söylenür araya kimse döymez bu yaraya

*İltüp bizi **makbereye** koyanlara selâm olsun (S.189, g. 231, 6)*

Bu beyitte ölüm ve mezar teması kabul ve tevekkül duygusuyla işlenmiştir. İlk mısradan ölümün acısının herkes tarafından bilindiği ama bu yaraya kimsenin çare bulamayacağı belirtilir. İkinci mısradan ise Yunus, cenazeyi kabre koyanlara selam ve dua ile yönelerek ölümün kaçınılmaz son olduğunu teslimiyetle karşılar.

Ben fesâd içinde kaldum Yûnus eydür artdı derdüm

***Sine** varıcağız **kabrüm** dar olursa n'ideyin ben (s. 221, G.274, 5)*

Bu beyitte Yunus Emre dünyaya ait sıkıntılar ve nefsin karmaşası içinde olduğunu dile getirir. Dünyadaki gafletin ve nefsin peşinden gitmenin, kabirde sıkıntıya sebep olabileceği düşüncesini ifade eder. Öyle ki birey nefsinin arındıramadan kabre girse oranın ona dar geleceğini, yani onun ruhsal huzura eremeyeceğini dile getirerek, mezarı bir dönüşüm alanı olarak işler.

*Günler geçe yıl çevrile üstüme **sinlem** obrıla*

Ten çürüye toprak ola tozam hey dost diyü diyü (s.235, G.291, 6)

Bu beyitte Yunus Emre, zamanın kaçınılmaz döngüsüne ve bedenın çözülerek toprağa karışmasına dikkat çeker. Zamanın akışıyla birlikte mezarın üzerinin toprakla örtülmesini anlatılırken; bedenın ise çürüyüp tamamen toprakla bir olacağı gerçeğini, derin bir içsel sarsıntı ve dost özlemiyle birlikte ifade eder. Bu beyit, fânîlik bilincini güçlü bir şekilde vurgular. Öyle ki bedensel varlığın geçiciliğini hatırlatarak insanı kendini sorgulamaya, dünyanın aldaticılığına karşı uyanmaya çağırır. Mezar burada hem bedenın son durağı hem de ruhun hakikate yönelmesi için bir eşik olarak sunulmuştur.

*Girü senden olanları elünle **sinle**ye koydun*

Şunu şöyle görür iken ölümün n'ışe sanmazsın (s.192, G.235, 7)

Burada, insanın yakınlarının ölümüne şahit olup onları defnetmesine rağmen, hâlâ ölümü ciddiye almaması, gaflet içinde yaşaması eleştirilir. Şair, ölümün apaçık hakikat olduğunu ve bu hakikatin bile bireyi uyandırmaya yetmemesinin ibret alınamayan bir körlük olduğunu ifade eder.

Kimi zâri kılup aklar zebâniler cânın taglar

*Dutuşmış **sin**leri oda çıkan düttünleri gördüm (s.171, G. 207, 8)*

Bu beyitte Yunus Emre, mezar sonrasında yaşanacak azap sahnelerini tasvir eder. Kabirde azap meleklerinin can çekiştirme sahnesi yer alırken; ikinci mısradaki günahkâr bedenlerin kabirde ateşle azap gördüğüne işaret eder. Nefsini ıslah etmeyen kişilerin akıbetini göstererek bireye dönüşüm çağrısı yapar.

Sorucılar geleler sorı hisâb soralar

*Karanu **sin** içinde otura yanumuza (s.253, G.311, 5)*

Beyitte, ölüm sonrası hesap soran melekler Münker ve Nekir'e gönderme yapılmaktadır. "Sorucılar geleler" ifadesi, ölümden sonra ruhun sorgulanacağı inancını dile getirir. "Karanu sin içinde otura yanumuza" ise mezarın karanlık ve yalnız ortamını betimler. Bu durum, bireyi nefsinin hesaba çekmeye ve dünyadaki amellerini sorgulamaya teşvik eder. Dolayısıyla, bu beyit nefis terbiyesi ve ahiret bilincine vurgu yapar.

Namâz kıl yarak olsun

Âhretde gerek olsun

***Sin**ünde çırâk olsun*

Tur ırte namâzına (s.257, 315, 5)

Bu dörtlükte Yunus Emre, bireyin dünyadaki ibadetlerini ahiret hayatı için bir hazırlık olarak görmesini öğütlemektedir. Burada "namaz", sadece bir ibadet değil, kabir karanlığında yol gösterici bir ışık olarak anlamlandırılır. "*Sinünde çırâk olsun*" mısrası, mezar içinde ışık saçan bir nur olarak namazın simgesel değerini ortaya koyar.

Yünus yoldan ırmasun yüksek yirde turmasun

***Sinle** Sırât görmesün sevdiği dîdârısa (s.243, G. 299, 8)*

Bu beyitte Yunus Emre, kişinin dünya hayatında istikamet üzere olmasının ahiret yolculuğuna etkisini dile getirir. Burada "*yoldan ırmak*", hak yoldan sapmak anlamına gelirken, "*sinle Sırât görmek*" ifadesi ise kabirle başlayan ahiret yolculuğunda Sırât köprüsünden geçememek anlamındadır. Şair, Allah'ın cemaline ulaşma arzusu olan bir dervişin dünyada

nefsinin heva ve hevesine uymadan Hak yolunda kalması gerektiğini vurgular. Mezar, bu anlamda sadece ölümün değil, ilahî vuslatın da bir kapısıdır.

Ölüp sine girürisem etüm-tenüm çürimeye

Anun için kim dünyeden ben giderem sevmegile (s.258, G. 317, 4)

Bu beyitte Yunus Emre, ölümü ve mezarı bir yüzleşme ve dönüşüm sahnesi olarak işler. Şair, mezara girip bedenini çürüyeceğini bilerek, dünyaya olan bağlılığından vazgeçtiğini ve bu yüzden onu sevmeyi bıraktığını ifade eder. Bedenin kaçınılmaz olarak toprakta çözülmesi, fânîliğin en somut göstergesidir. Bu farkındalık, Yunus'un dünya nimetlerine yönelmesini engeller, onu hakikate ve ilahî aşka yönlendirir.

İltüp sine koyalar yine eve geleler

Anca savaş kurular benim mâlum üstine (s.276, G.340, 5)

Beyitte, mezara konma ve orada “savaş kurma” ifadesiyle, bireyin iç dünyasında, nefisle ve dünyevî tutkularla süren manevî mücadele anlatılır. “Benüm mâlum üstine” kısmı ise bu çatışmanın kişisel ve kaçınılmaz bir gerçek olduğunu belirtir. Dolayısıyla, bu beyit nefsin terbiyesi ve insanın içsel dönüşüm sürecindeki mücadele temasına uygundur.

Çün beni koyup gidesin

Varup sinleye giresin

Anda gelüp söyleyesin

Âh n'ideyüm 'ömrüm seni (s.330, 6)

Dörtlükte ölümün kaçınılmazlığı karşısında yaşanan yalnızlık, pişmanlık ve içsel hesaplaşma dile getirilir. Şair, kendisini toprağa koyup gidenlere seslenerek, mezarın sessizliğinde onları tekrar anmak ister. Bu ifade, insanın öldükten sonra bile dünyevî bağlardan kopamayışını, yaşam süresince ihmal edilen değerlerin ölümle yüzleşince nasıl bir pişmanlığa dönüştüğünü gösterir. Bu yönüyle beyit, bireyin ölüm gerçeğiyle karşılaştığında yaşadığı içsel dönüşümü yansıtır.

SONUÇ

Yunus Emre Divanı'nda mezar imgesinin, sadece ölümün sonu değil, bireyin dünyevî hayattan sıyrılıp hakikate yöneldiği bir dönüşüm mekânı olarak anlamlandırıldığı görülmektedir. Bu bağlamda Yunus Emre'nin mısralarında mezarın, sadece bir istirahatgâh değil, aynı zamanda hakikate açılan bir eşik, ibret alma ve dönüşüm sürecinin sembolik mekânı olarak yer aldığı söylenebilir. Öyle ki bu tema üzerinden muhatabın kendi varlığını sorgulamaya, dünya ile bağlarını gözden geçirmeye ve ilahî hakikate yönelmeye davet edildiği görülmektedir. Bu yönüyle Yunus Emre'nin Divan'ında mezar imgesinin, tasavvufun özünü yansıtan bir tefekkür alanı ve bir edebî irşat vasıtası olarak ele alındığını söylemek mümkündür.

Çalışmada Yunus Emre Divanı'nda mezar imgesi etrafında yoğunlaşan ibret, fânîlik ve nefis terbiyesi temaları kapsamlı biçimde ele alınmıştır. Metinlerde kullanılan farklı mezar terimlerinin anlam zenginliği incelenerek, mezarın sadece fiziksel bir son durak değil, aynı zamanda bireyin ruhsal dönüşüm ve hakikate yöneliş yolculuğunda önemli bir simge olduğu ortaya konmuştur. Ayrıca, beyitler aracılığıyla insanın dünya hayatının geçiciliği, ahiret bilinci ve nefis muhasebesi üzerine derin farkındalıklar kazandırıldığı gösterilmiştir.

Bu çalışma sonucunda, Yunus Emre'nin şiirlerinde mezar imgesinin, yalnızca bireysel bir ölüm düşüncesiyle sınırlı kalmadığı; aksine ibret, fânîlik, nefis muhasebesi ve hakikate yöneliş

gibi tasavvufî derinliği olan kavramlarla iç içe geçtiği ortaya konmuştur. Aynı zamanda mezarın Yunus'un şiirsel evreninde hem bir sonun hem de bir başlangıcın eşiği olarak belirlediği ve bireyin içsel dönüşümünü tetikleyen bir sembole dönüştüğü görülmüştür. Bu yönüyle çalışma, Yunus Emre Divanı'ndaki mezar imgelerinin tasavvufî tefekkürün sembolik diliyle nasıl şekillendiğini ortaya koymakla birlikte bu simgesel yapının taşıdığı manevî derinliğe daha yakından bakılmasına ve bu çok katmanlı anlam dünyasına bir kapı aralanmasına katkı sunmaktadır.

KAYNAKÇA

Bozkurt, N. "Mezarlık", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/mezarlik> (15.11.2025).

CLAUSON, S. G. (1972). An Etymological Dictionary Of Prethirteenth Century Turkish, London: Oxford Publications.

Narlı, M. "Mezarlık", tdk.gov.tr, <https://tdk.gov.tr/wp-content/uploads/2013/05/20130524.pdf> (15.11.2025).

Tatçı, M., "Yûnus Emre Dîvânı" T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar GenelMüdürlüğü, Kültür Eserleri, www.kulturturizm.gov.tr (15.11.2025).

Uludağ, "İBRET", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/ibret> (15.11.2025).